

Lollands Frugtplantage I/S i Frejlev, 1916-86 og dens stifter

C. Sass-Nielsen (1878-1946) – en pioner i dansk frugtavl

Orchards of Lolland, Frejlev 1916-86

C. Sass-Nielsen – a Pioneer in Danish Horticulture

Keywords: Apples, Orchard, Cox' Orange, Belle de Boskoop, Reinette Coulon, Bodil Neergaard, Horticultural School, Lolland, History, Denmark

Af A. Ørum-Larsen

I 1916, for 75 år siden og midt under den første verdenskrig blev der grundlagt en frugtplantage på Lolland, som skulle blive et forbillede for dansk erhvervs-frugtavl i de følgende årtier.

I Frejlev var man på det tidspunkt fuld af optimisme trods de dårlige tider, og ingen anede da noget om det Fællesmarked, som vi i 1972 blev medlem af, og dets senere betydning for dansk frugtavl.

Det var hande­lsgartner C. Sass-Nielsen fra Rødby, der var hovedmanden i det nye initiativ. Han var fra Moseby på Falster, søn af en første­lærer, og blev uddannet som gartner, først i Poul Moses nye gartneri i Glamsbjerg, dernæst på herregårdsgartneriet Mullerup, for at afslutte sin læretid i Zeiner-Lassens planteskole ved Helsingør. Omkring århundredskiftet nedsatte Sass-Nielsen sig som hande­lsgartner i Rødby, hvor han blandt andet dyrkede frugttræer til salg. Derfor blev han ofte bedt om rådgivning ved anlæg af frugthaver, og skridtet var ikke langt til ideen om selv at skabe en frugtplantage som erhverv.

På den tid blev det meget beskedne danske frugtforbrug dækket fra de små frugthaver på de sydfynske øer, og æbler og pærer herfra blev sejlet til byerne i de såkaldte »Pæreskuder«. Eller der blev indført en del røde, melede og hårdskallede æbler, pakket i kasser, fra Amerika og Australien.

Et selskab blev stiftet i Frejlev, mest af lokale landmænd, der indskød penge i det. I formålsparagraffen stod der, at opgaven var at forsyne det danske marked med hjemmeproducerede æbler og give auktionærerne en god fortjeneste! Et areal på 28½ ha blev købt fra en gård i Frejlev ved Guldborgsund, hvor jorden og lokalklimaet passede til formålet. Sass-Nielsen producerede derefter det nødvendige antal træer i Rødby og en

Plantagebestyrer C. Sass-Nielsen: »Er angrebene af æblehvepse begyndt?« Fra 1930'erne.

gennemtænkt beplantnings-plan blev tegnet, så man i 1918 kunne udføre plantningen af 23.000 æbletræer på det meste af arealet. Et nyt og meget beskedent stuehus blev bygget, hvorefter Sass-Nielsen med familie den 1. januar 1919 kunne flytte til Frejlev og tiltræde stillingen som plantagebestyrer.

Lidt om plantagedriften gennem årene

De første år blev økonomisk set meget vanskelige på grund af den ikke forudsete dyrtid efter krigen, men Sass-Nielsen opgav ikke noget øjeblik troen på, at der i Danmark var fremtid i erhvervsmæssig dyrkning af æbler, og i 1925 kom den første høst med tilfredsstillende indtægter, hvorefter det gik frem år for år.

Plantagen var det første sted, hvor man praktiserede tætplantning uden mellemkulturer. Æblesorterne var Cox' Orange, som blev plantagens hovedsort gennem tiderne, madæblet Belle de Boskoop, senere udskiftet med Reinette Coulon, og dertil 5-6 lokale sorter, som man var blevet anbefalet, men som nu er glemte, da de blev udskiftet med mere salgbare engelske og amerikanske sorter.

Sass-Nielsen gik også ind for den fine lokale sort, flaskeæblet Bodil Neergaard. Plantagen var opdelt i firkantede kvarterer og omgivet af læhegn, bestående af pyramidepoppel og mirabel. Ved Guldborgsund blev der desuden plantet et lille lystanlæg.

Med hensyn til sygdomsbekæmpelse var man næsten på bar bund, men

det gjaldt jo om at avle sunde og pæne æbler til salg, og i samarbejde med Statens Plantepatologiske Institut i Lyngby, for hvem opgaven også var ny, lykkedes det at finde frem til effektive og billige sprøjtekemikalier, som man selv kunne blande. Resultatet blev opnået ved mange forsøgs-sprøjtninger.

Også forsøgsleder Niels Esbjerg på forsøgsstationen Blangstedgård ved Odense havde man et nært samarbejde med, blandt andet om grundstamme-spørgsmålet og om køleteknik.

På den tid fandtes der ikke en virkelig brugbar dansk frugttræssprøjte, men Sass-Nielsen fik daværende R. Sigvardt i Orehoved, der ellers fra 1908 havde fremstillet fiskebåds-motorer, til også at fabrikere en brugbar sprøjte »Sigvardt-Sprøjten«, som blev populær i Frejlev og i mange andre danske plantager. Den var først hestetrukket og med 3 mands betjening, men blev senere udviklet til den automatiske tågesprøjte, kun ført af 1 mand.

Til den stigende frugtmængde blev der i 1930 bygget et moderne frugt-lager, som allerede i 1932 og 34 blev udvidet og forsynet med pakkerum og dieseldreven kølemaskine, senere med offentlig strøm. Derved kunne æblernes modningsproces udstrækkes til vinter- og forårssæsonen, hvor der var mere rentable priser.

Fra begyndelsen gik Sass-Nielsen ind for at æblerne blev sorteret og pakket i de såkaldte »Canada-kasser« efter amerikansk forbillede. Der blev derfor afholdt en række pakkekurser i Frejlev de følgende år for plantagens medarbejdere og andre interesserede fagfolk fra hele landet. Disse blev ledet af kommunegartner N. Gram og senere C.J. Hansen, begge fra Frederiksberg, der sammen ved en studierejse havde lært metoden i USA.

Æblerne blev i jernbanevogne fragtet til København, hvor de blev solgt på Grønttorvet af plantagens egen kommissionær. Senere foregik transporten pr. lastbil. En mindre del af høsten blev solgt lokalt, og vrugfrugten gik til en mostfabrik i Nykøbing F, som plantagen nogle år havde del i.

Den smukt pakkede frugt gik som varmt brød og blev forbillede for andre frugtplantager. Lollands Frugtplantage deltog i årenes løb i udstillinger med imponerende og ensartede fremvisninger af pakket frugt, først og fremmest ved Almindelig Dansk Gartnerforenings store udstillinger i Forum, kæmpehallen i København, og man vandt en række præmier for pakket frugt.

I Frejlev gik man tidligt ind for en udtynding af de nyansatte æbler på træerne, hvorved regelmæssig bæring og ensartet størrelse blev sikret. Ved dette arbejde og den senere plukning blev der beskæftigelse for op til 90 mennesker fra egnen. Allerede i 1937 kunne plantagen udvides med et areal ved siden af på 15 ha, hvor den indvundne erfaring kunne udnyttes, så Cox' Orange blev hovedsorten. I alt voksede virksomheden til 80 ha ved

købet af Flintinge Langgård på 45 ha i 1944. Herved blev den Danmarks største erhvervsplantage-virksomhed. Nye lagerbygninger og kølehuse blev bygget og en eksport af Cox' Orange æbler til England kunne påbegyndes.

Om C. Sass-Nielsens pædagogiske virksomhed og »Erhvervsfrugtavlsskolen«

Karakteristisk for Sass-Nielsens virksomhed var, at alle dyrkningsmetoder og resultater, som man nåede frem til, uden grænser blev stillet til rådighed for kolleger og konkurrenter! I nogle små publikationer gjorde han rede for plantagens grundlæggelse og resultater, og disse kunne fås af alle, der ønskede den. Frugtavl blev et populært erhverv i 1930'erne. Det skyldes dog også den energiske overgartner Hardy Hansen i Nykøbing S. Han stiftede foreningen Dansk Frugtavl, der sigtede på privat-frugtavl. Som et erhvervsmæssigt modstykke stiftede man i 1934 Dansk Erhvervsfrugtavlforening.

I årene før den sidste krig herskede der megen håbløshed og mangel på muligheder for dansk ungdom, og plantagen i Frejlev blev et af de få lys, der tændtes. Bestyrerfamilien, medarbejderne og eleverne var som en stor familie, når man i maj tog på den årlige skovtur til Møn.

Blandt fagfolk taltes der i disse år meget om ønskværdigheden af en speciel fagskole for erhvervsfrugtavlere. Det var naturligt for Sass-Nielsen at tage denne idé op, og i 1937 byggede man en skolebygning med ideelle undervisningslokaler og forstanderbolig. Skoletiden var etårig med teori og praksis.

Konsulenterne Georg Jensen, J. Klarup og andre dygtige fagfolk stod for undervisningen med Sass-Nielsen som forstander. Skolen eksisterede til 1950 og uddannede ialt 50 erhvervsfrugtavlere eller plantagefolk. En anden og mere centralt beliggende fagskole var da oprettet med »Søhus« ved Odense.

Udenfor skolen virkede forstander Sass-Nielsen i den faglige oplysning som foredragsholder om rationel frugtavl, og han skrev en række artikler om emnet, mest i Erhvervsfrugtavl-bladet. I 1940 udkom hans bog »Erhvervsmæssig dyrkning af æbler« på Almindelig Dansk Gartnerforenings Forlag. Den blev i de næste år en meget læst fagbog. Også på anden måde blev Sass-Nielsens faglige erfaring og arbejdskraft benyttet. I mange år var han tilknyttet Østifternes Haveselskab i Maribo Amt, Erhvervsfrugtavlforeningen og Almindelig Dansk Gartnerforeningen som medlem af Undervisningsudvalget og Erhvervsrådet.

I 1937 ved Gartnerforeningens 50-års-jubilæum blev Sass-Nielsen udnævnt til Ridder af Dannebrog. Udenfor fagområdet var Sass-Nielsen stærkt optaget af Frejlevs interessante gamle historie og arkæologi, og desuden for slægtsforskning.

Den 4. oktober 1946 døde forstander C. Sass-Nielsen 68 år gammel og

C.Sass-Nielsen i spidsen for medhjælpere og »plukkedamer« foran frugthuset i 1935.

efter et meget virksomt liv. En kreds af kolleger og elever satte i 1948 en smuk mindesten for ham ved plantagens hovedbygning, hvor han havde haft sit virke i 30 år. Den store plantagevirksomheds ledelse blev derefter overtaget af Poul Glarbo.

Plantagen gennem årene til 1987

Under krigen 1939-45 havde man, trods mange vanskeligheder, gode økonomiske forhold, som fortsatte yderligere i en årrække under Poul Glarbos ledelse af plantagen. Der kunne derfor udbetales gode udbytter til andelshaverne og afvikles driftslån.

Driften blev rationaliseret og mekaniseret efter krigsårene, for eksempel fik plantagen Marshall-hjælp til køb af fire moderne traktorer til jordbehandling osv., og en frugtsorterer-maskine blev opstillet ved kølehusene, som nu kunne rumme 1000 tons æbler. Således var plantagen i Frejlev stadig det store forbillede for frugtavlere i hele Danmark.

Forandringerne på arbejdsmarkedet førte til, at man måtte opgive frugtpakningen i Canada-kasser, som ellers i en årrække havde været kendemærket for produktionen i Frejlev. De mange interesserede elevs tid var forbi. Frugten blev nu i store kasser sendt til pakkecentralen NEFF i Allerød i Nordsjælland, som nu gjorde den klar til salg på Københavns

Grønttorv. En ikke ubetydelig del, mest Cox' Orange æbler, blev desuden i disse år eksporteret til England, som tidligere nævnt.

Efter Danmarks tilslutning til Fællesmarkedet i 1972 blev konkurrencen fra udenlandsk eller sydeuropæisk frugt stærkere og stærkere. Tidligere havde importen været meget begrænset til stor fordel for den danske avl, men nu fik vi frugt fra Italien (Syd-Tyrol), Frankrig, Holland, ja sågar fra Tyskland (Altes Land ved Hamborg). Disse lande kunne levere meget billig, pæn og ensartet frugt, som for eksempel de mange nyopdukkede »Supermarkeder« var storaftagere af.

Det kunne nu dårligt betale sig at lade den danske frugt plukke af lønnet arbejdskraft, og mange plantager blev derfor ryddet med støtte fra EF.

Det blev mere og mere klart, at Danmark som producent af træfrugt efter europæiske forhold lå i den yderste nordgrænse for det rentable!

For tiden er kun 10% af frugtforbruget i Danmark af hjemlig produktion, og dansk frugtdyrkning er kun rentabel sammen med produktion af andre havebrugsprodukter. I konsekvens heraf skiftede Dansk Erhvervsfrugtavler-Forening navn til Foreningen af Frugt- og Bærproducenter.

I 1985 blev bestyrelsen af Lollands Frugtplantage I/S i Frejlev enige om at opløse andelsselskabet, medens det endnu gik nogenlunde og aktiverne var intakte. 2 år senere i 1987 blev ejendommene så solgt!

Dermed sluttede det store plantageeventyr i Frejlev, flagskibet i dansk erhvervsfrugtavl i flere generationer, og C.Sass-Nielsens store indsats gik over til at blive et glørværdigt minde i nyere dansk havebrugshistorie.

Lollands Frugtplantage og Erhvervsfrugtavlerskolens arkiv er nu deponeret i Frejlevs Byarkiv.

Også den kendte gamle plantage »Guldborghave« i Guldborg og de store frugtplantager ved Knuthenborg, begge på Lolland, er nedlagte.

Tak til direktør Poul Glarbo for oplysninger om Frejlev plantagernes senere år og om dansk frugtavls nuværende vilkår. Også tak til konsulent J. Klarup, plantagens mangeårige konsulent og lærer på skolen, for venlig hjælp med billedstof m.m.

Anvendt litteratur:

C.Sass-Nielsen: *Atten Aars Virksomhed ved Lollands Frugtplantage I/S, Frejlev 1933 og 1937.*

C.Sass-Nielsen: *Erhvervsmæssig Dyrkning af Æbler.*

Samt en række artikler i tidsskriftet »Erhvervsfrugtavleren« fra 1. januar 1937 til 1948.

Overgartner L. Pallesen: *En af de største pionerer indenfor erhvervsfrugtavlen. »Erhvervsfrugtavleren«, september 1968.*